

tük el. Mintegy 3500 m²-en 57 objektumot bontottunk ki, melyekhez 62 stratigráfiai egységet rendeltünk. Két korszak emlékanyagát tudtuk elkülöníteni.

Az első megtelepülők a középső neolitikus alföldi vándízes kerámia kultúrájához köthetők: nagy agyagkitermelő gödreiket és három zsugorított helyzetű sírjukat tártuk fel a felszín Ny-i részén.

A római császárkorba tartozó települési objektumok a feltárási terület K-i felén helyezkedtek el: téglalap alaprajzú, félig földbe mélyített házak, méhkas alakú tárológödrök, kutak, nagyméretű agyagkitermelő gödrök és egy Kr. u. 4. századra keltezhető magányos sír került elő. A testet jobb oldalára fektetve, zsugorítva temették el, és gazdagon ellátták viseleti tárgyával: bronztorques, bronzfibulák, üveg-, féldrágakő-, és mészkőgyöngyökből fűzött nyaklánc.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

ANDERS ALEXANDRA – RACZKY PÁL

180. Hajdúböszörmény, Nagy-Bakóhát

(Hajdú-Bihar megye) Sza, A

Az épülő M35 autópálya nyomvonalán a 21. sz. lelőhely egy 110×60 m-es, környezetéből kissé kiemelkedő területen helyezkedik el, egy feltöltődött patakmeder ÉNy-i partja mentén. A feltárást napvilágot látott hét avar földbe mélyített ház, továbbá három – a házakkal megegyező korú – gödör és egy kút. A régészeti objektumokból edények, egyszerűbb csonteszközök és őrlőkövek töredékei kerültek elő a házpadlókról és a tűzhelyek környékéről.

A házaktól 40 m-re ÉNy-ra 12 É-D-i tájolású avar temetkezést tártunk fel. A sírok többségét a munkagépek megbolygatták, sok esetben a csontok egy részét kimarkolták. A mélyebben fekvő sírokban a csontvázak mellett egyszerű vascsatokat, bronz karpereceket és veretes övek bronzlemezeit sikerült feltárnunk. Az avar temetőt egy négyzetes formájú kerítőárok határolta, ennek feltártuk a síroktól É-ra és K-re eső szakaszát. Az árok átlagban 50–80 cm mély és 50–120 cm széles. Telep felőli oldalán egy bejáratot tudtunk megfigyelni.

A temetőt kerítő ároktól É-ra egy szarmata település részlete került elő. A feltárt telepjelenségek között szerepel egy 4,5×5 m alapterületű, földbe mélyített ház, egy szabadtéri kemence és 11 gödör. A szarmata telep anyaga kiegészül kettő D-É-i tájolású, rossz állapotban előkerült csontvázas temetkezéssel. A sírok az eredeti felszíntől csupán 70–80 cm-es mélységben feküdtek, ezért a gépek nagy károkat okoztak bennük. A töredékes csontokon kívül csupán egy korongolt csésze alsó felét és egy bronzlemez borított vascsat töredékét tudtuk kibontani.

Munkatársak: az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

VÁCZI GÁBOR

181. Hajdúböszörmény, Pródi halastó

(Hajdú-Bihar megye) Szk

Az M35 autópálya építése során leletmentést végeztünk a 25. sz. lelőhelyen, amely a Pród falu melletti halastó mocsaras, náddal benőtt partján fekszik. A 60×40 m kiterjedésű lelőhelyen feltártunk 18 gödröt és egy É-D irányú, sekély árkot. A nagy mennyiségű kerámia alapján valamennyi objektumot a vaskorra keltezzük, és a szkítákhoz kötjük. A kerámiából és állatcsontból álló leletanyag mellett egy kemencerosztály gödörbe dobált töredékeit is feltártuk.

Munkatársak: az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

VÁCZI GÁBOR

182. Hajdúböszörmény, Szeles-dűlő/A

(Hajdú-Bihar megye) Á

2005. július 1-jén az épülő M35 autópálya 22+900–23+150 km-szakaszán régészeti objektumok nyomai mutatkoztak. Az érintett nyomvonalszakasz Hajdúböszörménytől ÉNy-ra található a Brassó-ér egyik, jelenleg vízelvezető árokként funkcionáló ága mellett. A 23+100 km-szakaszon egy ovális, nagyméretű, vörös színű, paticsos kemence és a hozzá tartozó sötétbarna humuszos betöltésű, ovális gödör voltak láthatóak. A régészeti objektumok lágy, vizes környezetben, a már teljesen talajvíz borította területtől mindössze 2–3 m távolságra feküdtek. A nyomvonalszakasz vízből kilátszó többi részén újabb régészeti objektum nyomait nem észleltük.

2005. július 20–24. között leletmentést végeztünk az M35/29 sz. lelőhelyen. Teljesen feltártunk egy 154 cm átmérőjű, jól kiégett, agyagból tapasztott, vörös színű, ovális kemencét és egy a szájánál fekvő 220–280 cm átmérőjű, ovális, lefelé szűkülő, meredek oldalú, 50 cm mély gödröt. A gödörből kerámia, állatcsont és paticsdarabok kerültek elő. A gödör K-i felében egy ló jó állapotban megmaradt koponyája, nyaki csigolyái és bal oldali lapockája feküdt anatómiai helyzetben. A koponya alsó állkapocsrésze hiányzott. A fej és nyaki csontok mellett borda, medence és újabb csigolyacsontok szóródtak. A gödör felé lejtő, egyrétegű, jól kiégett, 3–4 cm vastag, jó megtartású kemenceplatni kerámiadarabokkal volt kitépve, a humuszolt talajfelszíntől számítva 2–10 cm mélyen jelentkezett.

A feltárt objektum egy nagyméretű, jó állapotban megmaradt kemencéből és a hozzá tartozó munkagödörből álló műhely volt. Az előkerült kerámialeletek alapján a műhely Árpád-kori. A régészeti felügyelet mellett folytatott munka során augusztus 2-án újabb objektumra bukkantunk.

A feltárt Árpád-kori műhelytől ÉNy-i irányban mintegy 50 m-re fekvő, lekerekített sarkú téglalap alakú 3,5×3 m nagyságú 36–38 cm mély gödrű, meredek oldalú veremházat tártunk fel. A ház ÉK-i sarkánál helyezkedett el a 70–80 cm átmérőjű, ovális, agyagból tapasztott, jól kiégett, vörös színű kemence. A 2–3 cm vas-

tag, ház felé lejtő platni nem volt kerámiadarabokkal kitapasztva. A ház gödréből kerámia- és állatcsontdarabok, a kemence betöltéséből paticsdarabok kerültek elő. A veremház járósintje egyenes volt, de a talajvíz miatt nem állt módunkban cölöphelyek, munkagödrök vagy tűzhelyfoltok nyomát megfigyelni rajta. A ház gödrét Ny-i oldalának közepén egy 180 cm átmérőjű, ovális gödör metszette. A gödör sötétbarna, csaknem homogen betöltése jól elvált a ház világosbarna, paticsos, humuszos betöltésétől. Az egymást metsző objektumok közül a gödör az újabb. A meredek oldalú gödröt 45 cm mélységig tudtuk bontani és csak állatcsontot találtunk benne. A veremház, a betöltésében talált kerámiadarabok alapján, Árpád-kori. A házat metsző gödör kora kérdéses.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

183. Hajdúböszörmény, Varga-lapos

(Hajdú-Bihar megye) Ő

Az épülő M35 autópálya nyomvonalán a szondázó ásatásra kijelölt 18. sz. lelőhelyen 8171 m²-t humuszoltunk le a terepbejárás adatok alapján őskorinak jelzett területből. A szubhumuszból sok, jellegtelen őskori cseréptöredék került elő, azonban a négy kisméretű, sekély gödör nem tartalmazott leletanyagot.

KOVÁCS KATALIN

184. Hajdúböszörmény, IV. homokbánya

(Hajdú-Bihar megye) Ő, Sza, A, Á

A lelőhely a település külterületén, a várost Újfehértóval összekötő út 18. kilométerénél, az úttól DNy-ra található. Felszíne egyenetlen síkság, amely a Hajdúhát K-i és a Nyírség Ny-i részének határán fekszik. Tengerszint feletti magassága 120–125 m között váltakozik, amely nyugati és déli irányban egyaránt lejt. A Hajdúböszörmény 94. sz. lh. egy ÉNy-DK irányú kiemelkedésen húzódik, amelyet K-ról a Szegedi-folyás medre, Ny-ról néhány méter átmérőjű mélyedések határolnak. A kiemelkedő gerinc sosem volt vízzel borított terület, ezért ideális hely a megtelepedésre.

A feltárást megelőző régészeti hatástanulmány elkészítésekor csak a területből kiemelkedő homokdombon, ill. annak nyúlványain sikerült cseréptöredékeket gyűjteni, amelyek közelebbről nem meghatározható őskori, valamint népvándorlás kori településekre utaltak.

A 2005. augusztus 15. és november 29. között végzett feltáráson 6551 m²-en 165 objektumot bontottunk ki.

A terület ÉK-i részén 4 közelebbről nem meghatározható őskori gödröt, valamint egy teknős aljú árkot dokumentáltunk. Az avar temető területén 4 szórt hamvas sírt tártunk fel.

A császárkori szarmata település maradványai (gödrök) az avar temető területén koncentráálódtak, de az egykori falu bizonyosan tovább húzódott Ny-i irányba. A feltárt objektumok közül mérete, alakja és betöltésé-

nek jellege alapján még hetet sorolhatunk ebbe a korba. Az egykori falu valós kiterjedését még nem tudjuk megbecsülni.

A kutatás kiemelkedő eredménye a teljes egészében feltárt 110 késő avar kori csontvázas temetkezés. A sírok közel felében csak az elkorhadt csontokat találtuk meg. A férfiakat rendszerint vaskésükkel és övükkel együtt temették el. Némely esetben a vaskéseken sikerült megfigyelni a fatok maradványát. Az egykori övre a legtöbb esetben csak a korrodálódott vascsat utalt. Ezen több esetben jól kivehető volt a textilöv maradványa. A női sírok esetében jellegzetes volt a gyöngyökből készült nyaklánc, az orsógomb, ill. néha velük is eltemettek vaskést. A férfi és a női temetkezésekre egyaránt jellemző volt a láb mellé, rendszerint az elhunyt bal oldalára helyezett húsmelléklet. Három esetben tártunk fel olyan temetkezést, ahol a sírgödörben valamilyen faszerkezetre (asztalka, koporsólábak?) utaló oszlophelyek voltak (négy vagy hat). Két sírban találtunk edényben elhelyezett ételmellékletet. A sírok tájolása (É-D), a mellékletek és viseleti elemek típusai, illetve a sírok szegénysége alapján a temetőt a késő avar korra keltezhetjük. A Kárpát-medencében feltárt többi hasonló korú temető alapján nagyon valószínű, hogy a sírok legalább harmada a 9. században, vagyis az avar uralom bukása után került földbe. A feltárással sikerült lehatárolni az avar temetőt K-ról, D-ről és részben Ny-ról. További sírok csak a feltárt területtől É-ra várhatók.

A temetőtől Ny-ra, mintegy 30 m-re már jelentkeztek az első telepobjektumok. Elsősorban a kutatóárkokban jelentkező veremházak feltáráására törekedtünk. Ezek közel négyzet alaprajzú, félig földbe mélyített épületek. Két típusát különíthetjük el. Az egyik nagyobb méretű (kb. 4×3,5 m), 30–40 cm-re földbe mélyített, tapasztott padlójú veremház. Az épületek sarkában kisméretű kerek kemencét találtunk, némelyik építésénél köveket is felhasználtak. Az objektum padlóján egy vagy több nyílt tűzhelyet is észleltünk. Ennél az épülettípusnál az oldalfalak mentén, ill. a sarkoknál leásott oszlophelyek alapján felmenő falakkal számolhatunk.

A veremházak másik típusa az előbbinél kisebb (3×2,9 m), csak kb. 20 cm-re mélyedt a földbe. Nem volt tapasztott padlója, csupán lejárt padlószint, és a feltárással nem találtunk oszlopokra utaló nyomokat. A két épülettípus valószínűleg funkciójában is elkülönült egymástól. Az avar település biztosan teljes egészében elfoglalta a vizsgált terület Ny-i szélén emelkedő lapos tetejű dombot.

A terület Ny-i felén feltárt 4 rövid árokszakas egyikéről sem lehetett eldönteni, hogy a népvándorlás koron belül melyik időszakra keltezhető (császárkori vagy késő avar).

Egy 14. századi kemencét és a közelében lévő erősen faszenes betöltésű, kisméretű, sekély gödröt, továbbá egyetlen kora újkorra keltezhető objektumot (kemencét) is feltártunk.

CZIFRA SZABOLCS

